

ємства, галузі, регіону, за яких головним мотивом було б поєднання достатності матеріального споживання з акцентом на задоволенні духовних потреб і гарантії економічної незалежності суб'єктів від бюрократичного апарату. У структурі ж суб'єктів механізму взаємодії регіонального регулювання необхідно виділяти пріоритетний елемент, що має вирішальний вплив на економіку, й отже, і форма організації такого механізму повинна бути мобільною і гнучкою системою, здатною змінюватися навіть під впливом незначної зміни дій суб'єктів господарювання. Раціоналізація ж згаданого регулятивного механізму можлива на основі дії у суспільстві врівноважених сил, якими є профспілки, об'єднання споживачів і жорстке чинне законодавство.

Література

1. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / За ред. З. С. Варналія. — К.: НІСД, 2007. — 768 с.
2. *Котляревський Ю. Л.* 13 етюдів менеджмента. — К.: Изд. дом Финансист, 2000. — 174 с.
3. Тенденції і суперечності економічного розвитку України в регіональному вимірі / С. О. Біла, О. В. Шевченко, М. І. Жук, Ю. В. Макогон // Україна в 2005—2009 рр.: стратегічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: монографія / За заг. ред. Ю. Г. Рубана. — К.: НІСД, 2009.
4. Handbook of Regional and Urban Economics / Ed. by P. Nijkamp. Ausferdam etc.: Norton Holland Publ. Co., 1999.

Статтю подано до редакції 26.04.11 р.

УДК 338.45

О. В. Субочев, доцент кафедри міжнародних фінансів,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ ФОНДАМИ ІНВЕСТИЦІЙ, ЗАОЩАДЖЕНЬ ТА СПОЖИВАННЯ

АНОТАЦІЯ. У статті за допомогою теоретичної моделі аналізуються взаємозв'язки між такими категоріями системи суспільного відтворення як: фонд заощаджень, фонд споживання, фонд інвестицій, гранична норма доходності.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ: система суспільного відтворення, валовий внутрішній продукт (ВВП), закон граничної віддачі, фонд заощадження, фонд споживання, відтік капіталів, модель взаємозв'язку між фондами інвестицій, заощаджень та споживання.

АННОТАЦИЯ. В статье с помощью теоретической модели анализируются взаимосвязи между такими категориями системы общественного воспроизводства как: фонд сбережений, фонд потребления, фонд инвестиций, граничная норма доходности.

КЛЮЧЕВЫЕ ПОНЯТИЯ: система общественного воспроизводства, валовый внутренний продукт (ВВП), закон граничной отдачи, фонд сбережений, фонд потребления, отток капиталов, модель взаимосвязи между фондами инвестиций, сбережений и потреблений.

ANNOTATION. The article estimates state of social-labour relations in 2010 and attention payed to the NAMC's purposes. The measures (labour legislation updating) for improvements NAMSS' activities are proposed.

KEYWORDS: the paper defines the original concepts: public reproduction system, Gross Domestic Product (GDP), the Law of Marginal Return, accumulation fund, consumption fund, capital outflow, Correlation Model between investment, accumulation and consumption funds.

У системі суспільного відтворення важливе значення має оптимізація генеральної відтворювальної макроекономічної пропорції — *співвідношення між заощадженнями, інвестиціями і споживанням* у складі національного доходу. Від збалансованості цих пропорцій залежить, у якому напрямку прямує національна економіка (піднесення, чи занепад), яка очікується динаміка розвитку цих процесів. Вивчення цього питання необхідно для формування ефективної державної макроекономічної політики у всіх її сферах — у виробництві, розподілі (перерозподілі), споживанні.

Постановка проблеми. Для аналізу стану всіх важливих макроекономічних пропорцій системи суспільного відтворення Державний комітет статистики складає систему національних рахунків (СНР). СНР — це найважливіший сучасний міжнародний стандарт ООН у галузі національного рахівництва. Ним користуються статистичні органи більшості країн світу. СНР нині в країнах з ринковою економікою є важливою складовою економічної статистики. Україна після проголошення незалежності почала переходити від колишнього радянського балансу народного гос-

подарства до СНР. У наш час Держкомстат України розробляє і публікує тільки національні рахунки.

Але широке впровадження методології СНР в економічну статистику та бухгалтерський облік гальмується обмеженою кількістю фахівців, які володіють цим складним як у теоретичному, так і в практичному плані предметом. У країні мало робіт, що аналізують не тільки стан системи суспільного відтворення — обсяг ВВП та споживання, валових інвестицій та заощаджень, але і взаємозв'язок цих показників між собою у диниміці, їх взаємозалежність та вплив один на одного.

Аналіз останніх досліджень. Основними працями що досліджують указані проблеми, є монографії та публікації науковців з Інституту економіки та прогнозування НАН України [1], Ради по вивченню продуктивних сил НАН України [2] та Науково-дослідного фінансового інституту Мінфіну України [3]. Теоретичним підґрунтям цих досліджень є фундаментальна робота Джона Менрада Кейнса «Загальна теорія зайнятості, відсотку і грошей» [4], у який він дослідив взаємозвізки між доходами та заощадженнями, заощадженнями та інвестиціями, споживанням та економічним ростом.

Щодо нашої роботи, то вона є результатом аналізу останніх аналітичних досліджень та даних Державного комітету статистики України [5].

Постановка завдання. Для вивчення взаємозв'язку між фондами інвестицій, заощадження та споживання було поставлено наступні завдання:

- побудувати теоретичну модель взаємозв'язку між цими фондами у вигляді трьох секційної діаграми;
- обґрунтувати побудовану теоретичну модель.

Аналіз і пропозиції. В економічній літературі при розгляді проблем розширеного відтворення звичайно акцентується увага на заощадженнях, як на реальному джерелі фінансування інвестицій. Зростання обсягу чистих інвестицій призводить до стану розширеного відтворення економіки (тобто до економічного росту), а це, в свою чергу, призводить до збільшення валових доходів і тим самим, до збільшення заощаджень, які формуються за рахунок перевищення темпів формування доходів над темпами споживання. Далі коло повторюється, тільки вже на іншому рівні, коли заощадження знову починають фінансувати інвестиції. Цю модель руху фінансових ресурсів зображено на рис. 1.

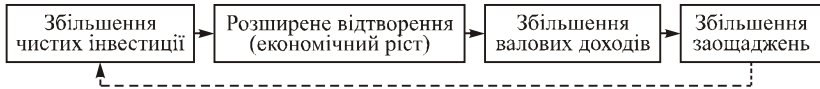

Рис. 1. Модель руху фінансових ресурсів (принцип мультиплікатора).

Але при цьому повинно бути враховано те, що не завжди збільшення (чи зменшення) заощаджень автоматично призводить, відповідно до збільшення (чи зменшення) чистих інвестицій. Окрім першого важеля що регулює інвестиційну діяльність — валові заощадження, є другий важіль — норма доходу на інвестиції.

Зрозуміло, що основною логічною ціллю інвестування є забезпечення росту доходу, а в його складі — фондів заощадження і споживання. Причому цей ріст повинний здійснюватися таким чином, щоб кожна додаткова одиниця капітальних вкладень забезпечувала більший приріст прибутку, ніж його витрати, які б його забезпечували. Це непорушна вимога оптимального функціонування економіки.

Для аналізу цієї залежності доцільно використовувати граничні розміри: граничні капітальні вкладення і граничний прибуток. Ми виходимо з того, що відповідно закону зменшення граничної віддачі в кожний даний момент нарощування інвестицій супроводжується зниженням їхньої віддачі, тому граничний прибуток зменшується, у той час як питомі капітальні витрати зростають. Якщо кожна додаткова одиниця капітальних вкладень не забезпечує збільшення прибутку, то цілком доцільно або перетворення заощаджень у споживання, або пошук більш привабливої економіки з точки зору норми доходності на капіталовкладення. Це явище підтверджується існуванням руху трансграничних інвестиційних потоків.

У системі економічного відтворення процес формування фондів заощадження і споживання не можна розглядати окремо від норми доходу на інвестиції. Відтворювальний процес обов'язково припускає збалансування між важливішими народногосподарськими пропорціями: інвестиціями, заощадженнями і споживанням.

Теоретичну модель взаємозв'язку між цими фондами можна представити у вигляді трьох секційної діаграми (рис. 2).

На діаграмі 2а представлено взаємозв'язок між інвестиціями і заощадженнями у системі економічного відтворення. Чим вище

реальна відсоткова ставка, тим більше суспільство зацікавлене заощаджувати, але з іншого боку, компанії, що залучають інвестиції для свого розвитку, навпаки, зацікавлені в максимально дешевих ресурсах. Чим нижче реальна відсоткова ставка, тобто чим дешевше інвестиційні ресурси, тим більше на них попит з боку фірм.

Теорія Кейнса ставить розмір заощаджень у пряму залежність від доходу населення і стверджує, що за певних обставин ставка відсотка може значно не впливати на співвідношення заощаджень та інвестицій [4].

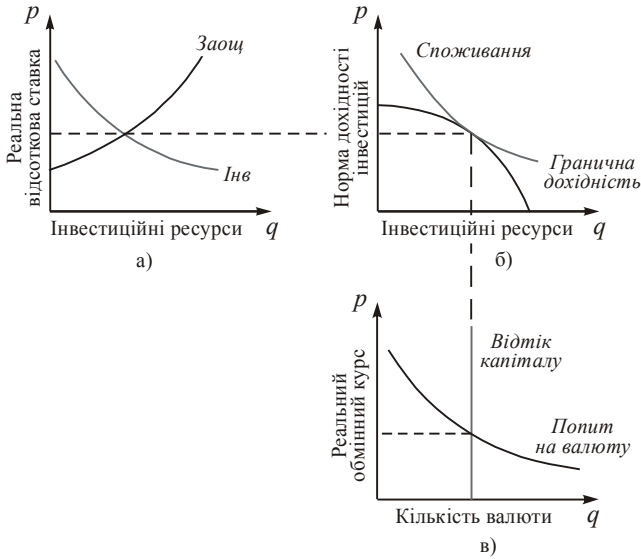

Рис. 2. Модель взаємозв'язку між фондами інвестицій, заощаджень і споживання

Те, що дохід, точніше так званий наявний дохід, або дохід після сплати податків, є одним з основних джерел, які визначають рівень заощаджень, підтверджується більшістю статистичних даних. Дійсно, чим вище рівень доходів, тим більше домашні господарства зберігають, у всякому разі в абсолютному обчисленні. Однак, така залежність є скоріше кореляційною, ніж функціональною, тобто на практиці вона виявляється як тенденція, а не апіорі.

На прикладі табл. 1 можна побачити, що країни, які за рівнем доходу на душу населення займають не останнє місце, у 2007 році (останній передкризовий рік) мали низький рівень заощаджень домашніх господарств, зокрема, США — 0,7 % від чистого доходу, Канада — 0,4 %, Фінляндія — 1,6 %.

Тенденція до скорочення частки чистих заощаджень домашніх господарств у багатьох країнах намітилася ще в останньому десятилітті ХХ століття. Отже, розмір заощаджень домашніх господарств залежить не тільки від розміру доходу, ставки відсотка, а й від ступеня розвитку інститутів, які впливають на мотивацію економічних суб'єктів: «спожити чи заощадити?»

Таблиця 1

**РОЗМІР ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ,
% ВІД СВОГО ЧИСТОГО ДОХОДУ**

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Чисті заощадження							
Австралія	1,8	-1,2	-3,6	-3,0	-2,2	-1,3	-1,0
Канада	5,2	3,5	2,4	1,4	-0,4	-0,1	0,4
Фінляндія	-1,2	-0,3	0,6	2,7	1,6	1,5	1,6
Данія	2,5	1,7	3,6	2,9	0,8	0,5	0,4
США	1,8	2,4	2,1	1,8	-0,2	0,4	0,7

Джерело: OECD Economic Outlook 78 database.

Особливо актуальний вплив на дану мотивацію має також процес становлення постіндустріального суспільства, який вимагає значних інвестицій в основний і людський капітал, до чого в Україні, на відміну від розвинутих країн, додається складність трансформаційного періоду, тінізація економіки, а також низький ступінь стимулювання державою попиту у країні через розмір заробітної плати і пенсій.

Взагалі, співвідношення між споживанням і заощадженням усередині наявного доходу може бути різним і залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних причин, поясненню яких присвячено кілька теорій, — таких, наприклад, як теорія перманентного доходу і концепція життєвого циклу. Дуже спрощено, від-

повідно до першої з цих теорій, населення в більшості випадків виходить із припущення, що у разі виникнення фінансових проблем не слід швидко відмовлятися від звичного рівня споживання, сподіваючись надалі відновити рівень доходів. За другою теорією — життєвого циклу — навіть ті родини або окремі молоді люди, які не завершили своє навчання або знаходяться на самому початку ділової кар'єри і тому реально поки не можуть дозволити собі високий рівень споживання, проте охоче беруть на себе фінансові зобов'язання, сподіваючись розплатитися з боргами в зрілому віці. З іншого боку, літні люди і ті, які відійшли від справ, часто можуть дозволити собі досить високий рівень споживання за рахунок заощаджень. Однак це не стосується літніх людей в Україні, які втратили заощадження минулих років, а розмір їх пенсії не відповідає навіть необхідному мінімальному розміру.

Не розглядаючи детально кожний з цих підходів, зазначимо тільки, що, згідно із теоретичними дослідженнями та емпіричними даними, зниження доходів, як правило, насамперед позначається саме на заощадженнях, а рівень споживання населення намагається підтримувати на звичному рівні так довго, наскільки це можливо [6].

Діаграма 2б ілюструє, по-перше, взаємозалежність між нормою дохідності інвестицій і обсягом сукупних інвестицій в економіці. Згідно із законом зменшення граничної віддачі норма дохідності інвестицій (капітальних вкладень) постійно зменшується. Збільшення обсягів капіталовкладень (тобто фізичне збільшення розмірів активів) повинно постійно звірятися з показником їх рентабельності (ROA). Якщо рентабельність починає критично зменшуватись, то подальше збільшення капіталовкладень є недоцільним.

По-друге, діаграма 2б ілюструє криву споживання. Чим менше норма дохідності, тим менше мотивації для заощадження і тим меншими є самі фонди заощадження в системі економічного відтворення. Коли на початку 2000-х років Федеральна резервна система (ФРС) США знизила відсоткову ставку дохідності до 1 %, то виявилось, що американці не бажають по такої низької ставці заощаджувати, а, навпаки, вони бажають збільшувати споживання в борг. Таким чином, низькі відсоткові ставки не стимулюють заощаджувати, вони стимулюють споживання.

I, нарешті, діаграма 2в рисунку 2. Якщо гранична віддача на інвестиції постійно зменшується (індикатор, що важливий для прийняття інвестиційних рішень реальними інвесторами) та відсоткові ставки в економіці не задовольняють покриття ризиків, інфляції та норми доходу (індикатор, що важливий для прийняття інвестиційних рішень фінансовими інвесторами), то власники ресурсів починають шукати інші інвестиційні можливості, в тому числі і за межами країни. Такий стан визначає лінія «відтік капіталу» діаграми 2в. Чистий відтік капіталу формує досить не еластичну криву пропозиції валюти країни на валютному ринку. Таким чином, тільки зміни в обсязі сукупного попиту на валюту країни (у випадку збільшення попиту на товари цієї країни) можуть змінити реальний обмінний курс до збалансованого стану.

Припустимо, що реальна відсоткова ставка в економіці країни зменшилась. Оскільки всі три діаграми взаємопов'язані між собою, то одразу в них відбудуться зміни (рис. 3).

Зменшення відсоткових ставок змінить точку рівноваги в моделі «інвестицій-заощадження», діаграма 3а. Низькі відсоткові ставки зменшують стимули до заощадження та стимулюють споживання, (дивись діаграма 3б). Дешеви кошти збільшують кількість інвестиційних проектів в економіці, та з часом, відповідно до закону зменшення граничної віддачі, зменшують норму доходності інвестицій (капіталовкладень). У свою чергу, все це зміщує криву «відтік капіталу» праворуч (діаграма 3в), що свідчить про збільшення обсягів інвестиційних ресурсів, що шукають більш ефективного застосування на зовнішніх ринках.

Таким чином, теоретично між темпами економічного зростання, наявністю інвестиційних ресурсів в економіці і частиною заощаджень існує пряма залежність.

Особливо акцентувати увагу потрібно на частці чистих заощаджень, оскільки вони є джерелом інвестицій, а чим більший приріст інвестицій, тим вищі темпи економічного зростання і конкурентоспроможніша економіка. Тобто, недостатній і неякісний рівень заощаджень в Україні порушує замкнуте коло проблем. Нестача заощаджень породжує: → нестачу інвестицій → невідповідність якості основного капіталу → низькі обсяги випуску і низьку якість продукції → низькі доходи → нестачу заощаджень → нераціональну пропорцію в розподілі доходу між споживанням і заощадженням → національну інституційну структуру розподілу заощаджень.

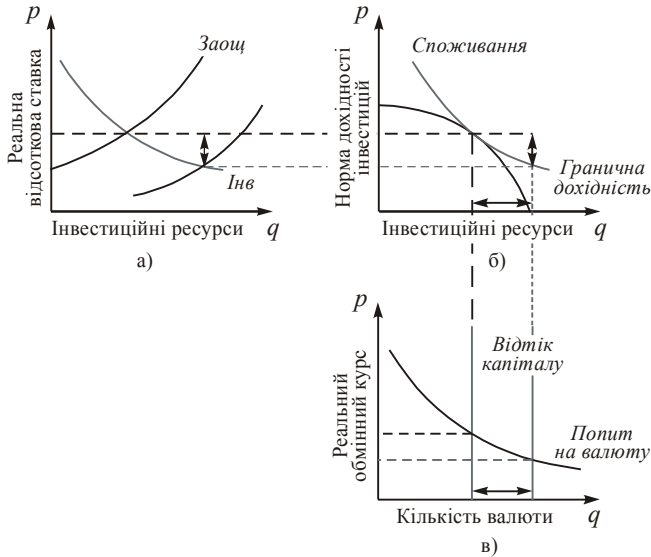

Рис. 3. Модель взаємозв'язку між фондами інвестицій, заощаджень и споживання (зміна стану).

Висновки. Отже, логічний алгоритм моделі взаємозв'язку між фондами інвестицій, заощаджень та споживання такий:

1) Чим нижче реальна відсоткова ставка, тим менше суспільство зацікавлене заощаджувати, але з іншого боку, компанії, що залучають інвестиції для свого розвитку, мають більше можливостей залучати дешеві ресурси.

2) Дешеві ресурси збільшують сукупне суспільне споживання та реальні інвестиції в економіку, що з часом призводить до зменшення граничної віддачі на капіталовкладання.

3) У свою чергу, зменшення доходу на інвестиції, як фінансові (низькі відсоткові ставки), так і реальні (зменшення граничної віддачі) формує певний обсяг капіталу, який шукає більш ефективного застосування, в тому числі і закордоном.

4) Це призводить до досить нееластичної кривої попиту на іноземну валюту на валютному ринку. Тільки зміни в обсязі сукупного попиту на валюту країни (у випадку збільшення попиту на товари цієї країни) можуть змінити реальний обмінний курс до збалансованого стану.

Література

1. Інституту економіки та прогнозування НАН України / [Електронний ресурс] — Режим доступу // <http://www.ief.org.ua>
2. Рада по вивченню продуктивних сил НАН України / [Електронний ресурс] — Режим доступу // <http://www.nas.gov.ua>
3. Науково-дослідний фінансовий інститут Мінфіну України / [Електронний ресурс] — Режим доступу // <http://www.ndfi.minfin.gov.ua>
4. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. — М.: Прогресс, 1976. — С. 232—240.
5. Держкомстат України, 2009 рік.
6. Економіка України: підсумки перетворень та перспективи зростання / За ред. академіка НАН України Гейця В. М. — К.: Форт, 2000. — С. 65—67.

Статтю подано до редакції 27.04.11 р.

УДК: 330.117

А. В. Келічавий, аспірант
кафедри політичної економії
факультетів управління та маркетингу,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТНИХ ВІДНОСИН

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено роль держави у конкурентних відносинах. Визначено види державної політики щодо підтримки конкуренції. Проаналізовано вплив монополії на економіку та значення ТНК (міжнародних монополій) у світових процесах та в Україні. Наведено основні наслідки невдалої політики держави у забезпеченні ефективного формування конкурентних відносин в Україні.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: конкуренція, монополія, антимонопольне законодавство, транснаціоналізація виробництва, злиття компаній, ТНК, прямі іноземні інвестиції, незавершеність реформ.

АННОТАЦИЯ. У статье исследовано роль государства в конкурентных отношениях. Определено виды государственной политики относительно поддержки конкуренции. Проанализировано влияние монополии на экономику та значение ТНК (международных моно-